

RECENZJE, OMÓWIENIA, NOTY

**Naděžda Kvítková, *Staročeský text z kvantitativního hlediska*,
Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2001, 124 s.**

Prezentowana publikacja wpisuje się w nurt statystycznych badań leksykologicznych nad językiem czeskim. Stanowi w nim jednak swoiste *novum*, dotyczy bowiem słownictwa czternastowiecznej czeszczyzny. Dotychczasowe badania poświęcone były ilościowej analizie leksyki głównie współczesnego języka czeskiego i zaowocowały opracowaniem słowników frekwencyjnych (por. *Frekvenční...* 1980, 1983). Diachroniczny aspekt reprezentują – jak pisze Autorka we wstępie (s. 7) – statystyczne badania języka J. A. Komenského przeprowadzone przez Kučera (Kučera 1992).

Trzon książki N. Kvítkové to lista rangowa ($f \geq 1$) (*Seřazení lemmat podle klesající frekvence*, s. 19–54) oraz lista frekwencyjna w układzie alfabetycznym (*Slovník abecedně uspořádaných lemmat*, s. 55–91). Ponadto publikacja zawiera *Przedmowę* (s. 5–6), *Wstęp* (s. 7) oraz następujące rozdziały: 1. *Kvantitativní zkoumání autorského slovníku* (s. 8–10), 2. *Rukopis Vídeňský jako základ pro frekvenční analýzu textu Staročeské kroniky tak řečeného Dalimila* (s. 11–13), 3. *Tvorba frekvenčního slovníku Vídeňského rukopisu* (s. 14–18), 4. *Výsledky frekvenčních údajů a jejich srovnání s jinými korpusy* (s. 92–100), 5. *Osobní jména ve Vídeňském rukopise Dalimilovy kroniky* (s. 101–109), 6. *Substantivizace adjektiv* (s. 110–116). Do opracowania dołączono także przykłady kontekstów, w jakich niektóre leksemy występują w języku badanego przez Autorkę dzieła (s. 117–120), bibliografię (s. 121–123) oraz streszczenie w języku angielskim (s. 123–124).

Przedmiotem badań Autorki jest tekst Wiedeńskiego rękopisu *Staročeské Kroniky* tzw. *Dalimila*. Został on wybrany przez Badaczkę spośród licznych odpisów tego dzieła (por. Kvítková 1992) ze względu na stosunkowo duże podobieństwo do niezachowanego oryginału. Odpis ten sporządzono na pergaminie pod koniec XIV w. Obecnie znajduje się w Austriackiej Bibliotece Narodowej w Wiedniu.

Powstanie listy rangowej i frekwencyjnej języka kroniki Dalimila było możliwe – jak pisze Autorka (s. 5) – dzięki międzynarodowej współpracy Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Karola w Pradze i Uniwersytetu w Montrealu. W jej ramach kanadyjska uczelnia udostępniła czeskiemu uniwersytetowi program *Concorder*, powstały pierwotnie w celu sporządzania słowników frekwencyjnych dzieł wydawanych w języku rosyjskim i angielskim, a następnie dostosowany do potrzeb czeskiego użytkownika.

Materiał leksykalny poddany analizie ilościowej obejmuje 2 935 haseł (25 410 słowoform). W rozdziale czwartym (s. 92–100) Autorka dokonuje zestawienia wyni-

ków własnych badań z badaniami statystycznymi nad czeszczyzną siedemnastowieczną (Kučera 1992) i współczesną (*Frekvenční...* 1980, 1983). Punktem wyjścia jest język kroniki Dalimila. Badaczka omawia szczegółowo frekwencję poszczególnych części mowy, egzemplifikując swoje wywody porównaniem pierwszych dzieściu najczęstszych wyrazów danej klasy we wszystkich trzech wspomnianych okresach rozwoju języka czeskiego (s. 92–98). Autorka stwierdza, że różnice, jakie dają się zaobserwować w występowaniu poszczególnych leksemów wynikają z następujących przyczyn:

- 1) rozwój systemu językowego, np.: stosowanie partykuł *-t'* (Dalimil $r = 40$, Komenský $r = 59$, współczesna czeszczyzna $r = 5026$) i *-ž* (Dalimil $r = 35$, Komenský $r = 52$, współczesna czeszczyzna – brak), które wyraźnie zanikają;
- 2) tematyka, np. szczególnie częste występowanie rzeczownika *kněz* w kronice Dalimila (w znaczeniu ‘książe’ $f = 375$, $r = 7$) spowodowane jest faktem, że dzieło to dotyczy wydarzeń historycznych związanych z panowaniem książąt na ziemiach czeskich (brak natomiast tego leksemu w pierwszej setce w pozostałych okresach);
- 3) styl i gatunek, jaki reprezentuje dzieło, np. dla kroniki typowe jest częste powtarzanie szczególnie początkowych i końcowych formuł, co ma wpływ na wysoką frekwencję przyimka *po* (Dalimil $r = 14$, Komenský $r = 68$, współczesna czeszczyzna $r = 27$) (por. s. 94).

Interesująco przedstawia się semantyczna analiza słownictwa kroniki Dalimila (s. 98–100). W oparciu o listę frekwencyjną Autorka dokonuje klasyfikacji materiału i wydziela cztery podstawowe kręgi, będące odzwierciedleniem tematyki dzieła. Leksemy koncentrują się wokół:

- 1) świeckiej władzy feudalnej w państwie czeskim (np.: *ciesář, kněz, koruna, král, právo, šlechta...*),
- 2) stylu życia rycerstwa i jego cech rodowych (np.: *bojišče, čestný/ctný/čestný, loviti, meč, turnejník...*),
- 3) problematyki religijnej (np.: *biskup, Bóh/buoh, klášter, krsčenie, modlitva, papež, pústemník...*),
- 4) stosunków rodowych i rodzinnych (np.: *bratr, máteř/mati, rodic, strýc...*).

Dwa ostatnie rozdziały, zamykające publikację, traktują o szczegółowych zagadnieniach języka czeskiego XIV w., które N. Kvítková przedstawia również w ujęciu statystycznym. W piątym rozdziale (s. 101–107) Autorka poddaje analizie nazwy osobowe występujące w kronice Dalimila. Jest to interesujący temat, ponieważ – jak stwierdza Badaczka – dzieło to zachowuje archaiczną postać czeszczyzny i dzięki temu widoczny jest w niej stary system antroponimiczny (s. 101). W materiale badawczym występują 163 nazwy osobowe. Są to imiona męskie (140) i żeńskie (23). Wyraźną różnicę we frekwencji Autorka tłumaczy tematyką dzieła (walki o władzę i zdobywcze terytorialne do domena mężczyzn) oraz niższym statusem kobiety w stosunku do mężczyzny w społeczeństwie średniowiecznym. Najczęstsze imiona męskie

w kronice Dalimila to (np.): *Prěmysl*, *Václav* (f = 42), *Vladislav* (f = 35), *Břecislav* (f = 31), *Jan* (f = 28), *Boleslav* (f = 26), *Bořivoj* (f = 24) itd., najczęstsze zaś imiona żeńskie to (np.): *Libuše* (f = 19), *Vlasta* (f = 15), *Lidmila* (f = 7), *Jitka* (f = 6) itd. (por. s. 108).

Na podstawie danych ilościowych N. Kvítková ustala, że dla czeszczyzny czternastowiecznej jest charakterystyczne występowanie nazw osobowych jedno wyrazowych, które mogą mieć dwie postaci:

- 1) wyrazy złożone z różnymi komponentami, najczęstsze to kompozita z drugim członem *-slav* (*Vladislav*), następnie *-mír* (*Jaromír*), *-voj* (*Bořivoj*), *-rad* (*Čstirad/Ctirad*) itp.;
- 2) wyrazy niezłożone utworzone:
 - a) od imiesłówów (np. *Kochan*, *Podiven*),
 - b) od apellatywów za pomocą sufiksów, np.: *-ata* (*Kojata*), *-yně* (*Mutyně*), *-ka* (*Radka*), *-uše* (*Libuše*) itd. (s. 103).

Rzadziej w badanym materiale pojawiają się nazwy osobowe dwuczłonowe, np.: *Berúnský Děřich*, *Jan Jablonský* lub *Jan z Strážě*, *Hron z Náchoda* (s. 105).

Autorka zwraca także uwagę na pochodzenie poszczególnych nazw własnych. Oprócz najczęstszych imion słowiańskich (np.: *Boleslav*, *Božena*, *Libuše*, *Svatopluk*) w kronice Dalimila pojawiają się także imiona niemieckie (np.: *Děřmar*, *Heřman*, *Rudolt*), jak również imiona hebrajskie, greckie i łacińskie (np.: *Daniel*, *Dominik*, *Jiří*, *Ondřej*) (s. 104).

Ostatni rozdział swojej publikacji (s. 110–116) poświęca Badaczka zjawisku substancywizacji przymiotników. Wyróżnia substancywizację właściwą i uwarunkowaną kontekstem elipsy rzeczownika stojącego przy przymiotniku. Przekształcenie przymiotnika w rzeczownik dotyczy w kronice Dalimila nazw geograficznych (np.: *Hradečsko*, *Polsko*, *Tursko*) i nazw osób, uczestników wydarzeń. Do tej ostatniej grupy zalicza Autorka następujące przypadki:

- 1) przymiotnikowy człon wspomnianych w piątym rozdziale dwuwyrazowych nazw osobowych (np.: *Hynek Dubský*, *Jaroslav Jablonský*) (s. 111),
- 2) przymiotnik derywowany od nazwy kraju (np.: *mišenský*, *řečský*, *uherský*; N. Kvítková podkreśla ciekawy fakt, że w badanym materiale nie występuje w takiej funkcji przymiotnik *český*) (s. 111),
- 3) przymiotnik nazywający daną cechę:
 - a) pozytywną (*múdrý*, *věrný*, *pravý* czy też nie występujący już we współczesnej czeszczyźnie *kázany*) (s. 115),
 - b) negatywną (*lítý*, *nemúdrý*, *neudatný*) (s. 115),
 - c) określającą dotknięcie niebezpieczeństwem lub chorobą (*chromý*, *chudý*, *malomocný*, *slépý*) (s. 115).

Badaczka zauważyła, że niektóre z badanych przymiotników w funkcji rzeczowników występują w języku kroniki jako pary antonimów, np.: *mladý* – *starý*, *cizí* – *známý*, *cizí* – *bližní*, *chudý* – *bohatý* itp. (s. 112–113).

Elipsy rzeczownika stojącego przy przymiotniku – jak twierdzi Autorka – są w badanym materiale stosunkowo rzadkie. Występują m.in. w motywie nawiązującym do bajek Ezopa, za pomocą którego kronikarz porównuje ród szlachecki do wielkich żab, np.: *Věťšie sě žaby tehdy ctnějšimi mniechu, Malá za velikú sě skryješe* (s. 112).

Prezentowana publikacja N. Kvítkovéj jest cennym studium słownictwa staroczeskiego. Słownik frekwencyjny bowiem, jaki przedstawia Autorka, stanowi bogate źródło do dalszych badań diachronicznych. Może służyć do licznych porównań ze stanem leksyki innych epok, dzięki czemu przyczyni się niewątpliwie do rozszerzenia wiedzy na temat rozwoju leksyki języka czeskiego. Ciekawe wydają m.in. badania semantyczne, których próbkę prezentuje Badaczka w rozdziale czwartym (s. 98–100). Tematyczne uporządkowanie materiału stanowi dobry punkt wyjścia do badań nad kulturą ówczesnych czasów.

Na podkreślenie zasługuje także fakt, że Autorka podjęła się niełatwego zadania. Opracowanie bowiem słownika frekwencyjnego języka staroczeskiego wymagało pokonania wielu trudności technicznych (materiał należało wpisać do komputera ręcznie, ponieważ nie można go było wskanować) i wątpliwości dotyczących opisu leksykograficznego (rozbudowana homonimia form, np.: *jmě* – M. I. poj. rzeczownika *jměno* lub 2. i 3. osoba aorystu od czasownika *jmieti*; znaczna wariantywność fonetyczna leksemów, np.: *Čstirad/Ctirad/Ctihrad*, *markrabie/markrabě/markrabi* itd.).

Na zakończenie należy dodać, że N. Kvítková jest znawczynią języka *Kroniki* tzw. *Dalimila*. W swoim dorobku naukowym posiada wiele publikacji, w których omówiła jego różne aspekty lingwistyczne. Badaczka przeprowadziła m.in. studia porównawcze rękopisów tego dzieła (np. Kvítková 1974), zajmowała się szczegółowymi zagadnieniami gramatycznymi (np. Kvítková 1991), jak również odbiciem w języku dzieła ówczesnych kontaktów czesko-słowiańskich i stereotypów niektórych nacji (Kvítková 1998). Brała także udział w pracach nad przygotowaniem krytycznego wydania tego czternastowiecznego dzieła kronikarskiego (*Staročeská kronika...* 1988).

Grażyna Balowska, Opole

Literatura

- Frekvenční slovník současné české publicistiky*, Praha 1983.
Frekvenční slovník současné odborné češtiny, Praha 1980.
Kučera K., 1992, *Nejčastější slova v českých spisech J. A. Komenského*, „Folia philologica. Supplementum” II, s. 81–87.
Kvítková N., 1974, *Lexikální a stylizační rozdíly u hlavních skupin rukopisů kroniky tak řečeného Dalimila*, „Listy filologické”, 97, s. 21–25.
Kvítková N., 1991, *K užívání präterit ve staré češtině*, „Listy filologické” 114, s. 237–242.
Kvítková N., 1992, *Proměny textu a jazyka Dalimilovy kroniky ve 14. a 15. století*, Univerzita Karlova, Praha.

K v í t k o v á N., 1998, *Odraž česko-slovanských kontaktů ve »Staročeské kronice tak řečeného Dalimila«*, [in:] *Česká slavistika 1998. České přednášky pro XII. mezinárodní sjezd slavistů*, Praha, s. 179–183.

Staročeská kronika tak řečeného Dalimila 1 a 2., 1988, k vydání připravili Jiří Daňhelka, Karel Hádek, Bohuslav Havránek, Naděžda Kvítková, Praha, Academia 1988.

Česká a polská emigrační literatura. Emigracyjna literatura czeska i polska. Sborník z mezinárodní vědecké konference.

Materialy z międzynarodowej konferencji naukowej,

red. Libor Martinek, Martin Tichý,

Slezská univerzita v Opavě, Opava 2002, 310 s.

Zbiór artykułów pokonferencyjnych, który ukazał się w 2002 roku w Opawie, jest wynikiem siódmej z kolei konferencji międzynarodowej z udziałem naukowców polskich i czeskich, zorganizowanej przez Uniwersytet Śląski w Opawie¹. Konferencja odbyła się w dniach 14–15 listopada 2001 roku i była poświęcona czeskiej oraz polskiej literatury emigracyjnej.

Tom został podzielony w taki sposób, że na początku znajdują się referaty autorów czeskich i autorki słowackiej (Viery žemberovej z Prešova), w drugiej części zaś artykuły naukowców polskich. Na końcu, tuż przed podsumowaniem zbioru, znajduje się jedyny artykuł niemiecki, napisany przez Hansa-Christiana Trepte (z Lipska). Referaty zostały przez edytorów ujęte w określone ramy kompozycyjne: rolę początku pełni artykuł Jiřego Damborskiego, w którym autor opisuje najistotniejszą różnicę między polską a czeską literaturą powstającą poza granicami kraju. Według J. Damborskiego istotne jest podejście do literatury, łączące się ze świadomością odbiorcy. Dla Polaków, którzy mają tradycję wielkiej romantycznej literatury emigracyjnej, wydźwięk słowa *emigracja* jest pozytywny. Twórcy czescy, którzy poza granicami kraju zaczęli tworzyć głównie w latach powojennych, często, dzięki oddziaływaniu propagandy komunistycznej, byli przez rodaków traktowani jako zdrajcy narodu.

Natomiast podsumowaniem jest artykuł zatytułowany *Česká a polská exilová literatura*, w którym krótko omówiono tematykę wszystkich referatów wchodzących w skład omawianej pozycji, a także podano notki biograficzne autorów publikowanych prac.

¹ Wszystkie daty oraz tematy konferencji wymienione zostają na końcu książki w podsumowaniu zawartości zbioru.

Wśród referatów zarówno polskich, jak i czeskich, znajdują się prace komparatystyczne, w których autorzy wskazują na podobieństwa i różnice literatury polskiej i czeskiej (autorów piszących poza granicami swojego kraju) powstałej w zbliżonym przedziale czasowym. Przykładem artykułu porównawczego może być referat Drahomíra Šajtara z Ostrawy (*Neviditelný domov*) lub polski tekst Leszka Engelkinga (*»Miejsca, które opuściliśmy żyją dalej«*. *Nostalgiczne przywoływanie przeszłości w emigracyjnej poezji Jana Lechonia i Ivana Blatnego*). D. Šajtar dokonuje interesującej analogii, porównując ze sobą dwie antologie: polską – *Najwybitniejsi poeci emigracji współczesnej* i czeską – *Neviditelný domov*, które ukazały się na emigracji, w Paryżu, w latach pięćdziesiątych (1951 – polska, 1954 – czeska). Według autora, pomimo istotnych różnic, w antologiach można dopatrzeć się także wielu podobieństw: najważniejszym z nich jest – według D. Šajtara – polityzacja utworów wchodzących w skład analizowanych przez niego antologii, a także ich ocena przez krytyków literackich. W tym miejscu jako przykład autor referatu podaje recenzję polskiego zbioru napisaną przez Juliana Przybosia oraz omówienie antologii czeskiej, będące zarazem jej słowem wstępnym, autorstwa Jana Tumliřa. Oba teksty krytycznoliterackie są do siebie podobne, choć, jak udowadnia Šajtar, krytycy nie znali wzajemnie swoich prac.

Szukaniem podobieństw u różnych na pozór poetów, zajmuje się Leszek Engelking, który porównuje ze sobą biografie, a także twórczość Jana Lechonia oraz Ivana Blatnego. Ciekawym rysem, łączącym poetów w życiu osobistym, były – według niego – ich cechy charakteru, prowadzące do zaburzeń w codziennej egzystencji i postaw neurotycznych. W poezji Lechonia i Blatnego, mimo odmiennej tematyki, autor referatu dostrzega wiele podobieństw, przede wszystkim dotyczących kompozycji (np. tendencja do klasycyzowania formy wierszy).

Wśród czeskich referatów przeważają prace autorów związanych z Opawą (na czternaście – aż osiem). Badacze czeskich interesuje zarówno proza emigracyjna (m.in.: Viléma Hejla, Jana Čepa, Jiřího Grušy, Benjamína Kurasa, Josefa Jedličky), jak i poezja powstająca poza granicami Czech (m.in.: Jaroslava Havelki, Libora Kovala, Libuřy Čačalovej). Wśród artykułów, w których poruszono temat dramatycznej samotności i wyobcowania twórców piszących na obczyźnie (np. *Třikrát na téma »český úděl«* aneb *Proza jako hledání identity* Ladislava Soldána, *Exil jako stav duše* Drahomíry Vlařínovej), oraz tych, w których zwrócono przede wszystkim uwagę na polityczny aspekt charakteru literatury emigracyjnej, związany często z represjami władz państwowych wobec twórców (np. *Peroutkřiv dvojí exil* Martina Tichego, *Vyrovnání s totalitou ve vzpomínkové tvorbě exilových autorů po roce 1968* Joanny Czaplińskiej), wyróżnia się referat Libora Martinka – *Kapky na skle. Haiku Libora Kovala*. Tekst ten nie koncentruje się na samej tematyce poezji Kovala, lecz zwraca uwagę przede wszystkim na nietypową dla czeskiej poezji formę, jaką są wzięte z tradycji japońskiej wiersze haiku. Autor wprowadza czytelników w formalno-teoretyczne podstawy poezji haiku, a następnie wśród utworów Kovala odszukuje podstawowe cechy nawiązujące do japońskiej poezji. Martinek nie boi się również wspomnieć

o wadach twórczości poetyckiej Kovala: naiwności oraz banalności niektórych jego utworów. Zwraca także uwagę na trudności, jakie poeta napotykał, próbując przejąć japońską formę na grunt poezji czeskiej.

Warto też dodać, że *Vyrovnnání s totalitou ve vzpomínkové tvorbě exilových autorů po roce 1968* Joanny Czaplińskiej jest jedynym w omawianym zbiorze tekstem polskiego autora, który został poświęcony literaturze czeskiej oraz został napisany w języku czeskim.

Czescy autorzy referatów, pisząc o rodzimej literaturze, odwoływali się w swoich pracach do polskiej tradycji literatury emigracyjnej jako do tej, która posiada dłuższą historię ugruntowaną na dobre twórczością romantyków w okresie Wielkiej Emigracji. Ludvík Štěpán (Brno) w referacie zatytułowanym *Úloha prozaických hraničních forem v polské emigrační literatuře 20. století* omówił i sklasyfikował wybrane gatunki polskiej literatury emigracyjnej, które pojawiły się w XX wieku, przede wszystkim po II wojnie światowej. L. Štěpána interesują przede wszystkim gatunki graniczne, związane z narracją w pierwszej osobie, ze wspomnieniami. Koncentruje się on na reportażu, dziennikach i listach oraz esejach, mających charakter zapisków osobistych. Czeski badacz powołuje się na znane nazwiska polskich twórców emigracyjnych (m.in.: Arkadego Fiedlera, Ksawerego Pruszyńskiego, Aleksandra Watta, Andrzeja Bobkowskiego, Czesława Miłosza, Witolda Gombrowicza, Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, Stanisława Vinceza).

Autorzy referatów zarówno polscy, jak i czescy, zwracają uwagę na charakter literatury emigracyjnej, która często była sentymentalna, pełna nostalgii, w której utracona ojczyzna jawiła się twórcom jako raj, do którego nie ma już powrotu. Typowy dla twórców emigracyjnych jest również stan duszy: człowieka zagubionego, często kosmopolity, bez prawdziwych korzeni, lecz nieumiejącego zachować obiektywizmu wobec tego, co związane jest z krajem pochodzenia. Na tle tych stereotypów związanych z twórcami emigracyjnymi doznacza się tekst Vladimíra Novotného *K nové interpretaci exilu v současné české próze*. Autor zwraca uwagę na utwory Jaroslava Vojevody, który ponawiał w swojej twórczości apel, by pisarze tworzący poza granicami Czech nie oddzielali „makroświata” emigracji od „mikroświata” związanego z ojczyzną. Vojevoda w swoich powieściach uznaje sentymentalizm oraz nostalgię za ucieczkę od prawdziwych problemów. Novotný przy okazji analizy twórczości Vojevody zwraca uwagę na nieprzychylny sposób, w jaki krytyka odnosi się do powieści lub wierszy, które starają się przełamać stereotyp nieszczęśliwego Czecha-wygnanca. Ponadto V. Novotný uważa, że współczesna czeska proza emigracyjna zmienia swe oblicze. Na przykładzie Jana Křesadla i Ivy Perkárovej autor ukazuje, że wyjściem dla pisarza emigracyjnego może być albo utożsamienie się z kulturą masową, albo całkowite odcięcie się od tożsamości narodowej.

Wśród tekstów polskich, oprócz wymienionych wcześniej referatów Joanny Czaplińskiej oraz Leszka Engelkinga, warto również wspomnieć o innych referatach poświęconych czeskiej literaturze. Chodzi o *Karla Michala – pisarza gorzkiego i przewrotnego* Zofii Tarajło-Lipowskiej i o *Dwóch bardów emigracji. Poetykę tekstów Ja-*

cka Kaczmarek i Karla Kryla Zbigniewa Stali. Reszta polskich prac dotyczy różnych przejawów literatury emigracyjnej w twórczości autorów polskich (m.in. Gustawa Zielińskiego, Pawła Łyska, Józefa Conrada Korzeniowskiego, Jana Brzękowskiego, Czesława Miłosza). Referaty polskie, podobnie jak prace czeskie, poruszają różnorodne tematy związane z literaturą emigracyjną, omówiona zostaje w nich zarówno proza dokumentacyjna (Stefan Melkowski), przekłady poezji (Dariusz Tomasz Lebiada), jak i proza sław polskiej emigracji: np. Sławomira Mrożka (Katarzyna Tałuć) czy Aleksandra Wata (Ryszard Zajączkowski)².

Tom *Česká a polská emigrační literatura...* jest z uwagi na swój charakter interesującym źródłem informacji na temat polskiej i czeskiej literatury emigracyjnej. Dla czytelnika, który posiada już pewien zasób wiedzy na temat twórców emigracyjnych, lektura omawianej pracy może stać się doskonałym sposobem na poszerzenie i uzupełnienie informacji. Choć każdy z referatów poświęcony jest innemu twórcy lub innemu zjawisku związanemu z twórczością powstającą poza granicami ojczyzny, całość pracy pozwala uchwycić najważniejsze procesy, idee, formy, które wykształcili pisarze, tworząc na obczyźnie. Tom *Česká a polská emigrační literatura...* pozwala więc odbiorcy syntetycznie spojrzeć na ciekawe zjawisko, jakim jest polska i czeska twórczość emigracyjna.

Anna Janik, Opole

² Część omówienia dotycząca polskich autorów jest krótsza ze względu na charakter „Bohemistyki”, koncentruje się na referatach autorów czeskich oraz pracach polskich poświęconych literaturze czeskiej.

Książki nadesłane do redakcji „Bohemistyki”

„Usta as Albim Bohemica” I, č. 3 [ukazało się drukiem styczeń 2003 r.],
Katedra bohemistiky PF UJEP v Ústí nad Labem, 97 s., ISSN 1213–7618.

Ten numer czasopisma uesteckich filologůw jest poświęcony historii, współczesności i przyszłości północnoczeskiej lingwistyki. Pod tą samą nazwą odbyło się 16 stycznia 2002 r. seminarium na Uniwersytecie w Ústí nad Labem. Wygłoszone na nim referaty znalazły się w prezentowanym numerze „Bohemistów”. Znajdują się tutaj następujące prace: *Z historie »ústecké lingvistiky«* Aleny Debickiej (s. 1–9), *Historie severočeské onomastiky a naše místo v ní* Ludvíka Kuby (s. 11–16), *Severočeské vysokoškolské výzkumy jako příspěvek k české antroponomastice* Miroslavy Knappo-

vej (s. 17–19), *Hallerova teorie jazykové správnosti* Milana Jelínka (s. 21–28), *Jednočlenné věty ve vědecké a školské skladbě* Přemyslava Hausera (s. 29–31), *Zvláštní způsoby derivace v sociolektech* Jaroslava Hubáčka (s. 33–37), *Severočeská jazykovědná bohemistika v širším kontextu* Marii Čechové (s. 39–43), *Slovo »to« v ustálených viceslovných výrazech jako prostředek kontextové a situační deixe (příspěvek k textovělingvistickému bádání katedry bohemistiky v Ústí nad Labem)* Ivany Kolářové (s. 49–54), *Problematika slovesné valence a intence na 1. st. ZŠ Karla Kamiša* (s. 55–70), *Rámcové srovnání jazykových systémů blízké příbuzných jazyků jako prostředek prohlubující »jazykový nadhled« bohemistů (jazykový systém ruštiny a češtiny)* Zdeňky Trösterové (s. 71–83) i *K některým temporálním charakteristikám nepřipravených mluvených projevů a jejich vztahu k psychologickým vlastnostem* Ilony Balkó (s. 85–97).

Parémie národů slovanských. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané u příležitosti 150. výročí úmrtí F. L. Čelakovského a vydání jeho »Mudrosloví«, red. Jana Raclavská, Filozofická fakulta Ostravské univerzity, Ostrava 2003, 209 s., ISBN 8–7042–622–5.

Tom materiałow konferencyjnych został podzielony na pięć części, które zawierają następujące referaty: *František Čelakovský a problém slovanských romantismů* Iva Pospíšila (s. 5–14), *Polska paremiografia i paremiologia epoki romantyzmu* Jerzego Pośpiecha (s. 15–25), *Polonica w »Mudrosloví národu slovanského ve příslovích«* Piotra Sawickiego (s. 27–33), *Роль Ф. Л. Челаковского в современной паремииологии Марины Котовей* (s. 35–39), *František Ladislav Čelakovský. Cztery portrety z Wrocławiem w tle* Małgorzaty Kowalewskiej (s. 41–45), *Onomaziologicke systémy i propozic a proverbii* Františka Čermáka (s. 47–53), *Parémie a ich frazeologické deriváty v súčasnej slovenčine* Jozefa Mlacka (s. 55–59), *Propria ve frázemech a příslovích* Rudolfa Šrámk (s. 61–66), *Паремийный фонд национального языка: потенции, проблемы и задачи* Галины Мироновой (s. 67–72), *Parémije: Tekstualni okvir za nacionalnu kulturu* Dragany Mršević-Radović (s. 73–78), *Przysłowia jako źródło wiedzy o językowym obrazie świata* Słowian Agnieszki Będkowskiej-Kopczyk (s. 79–86), *Jak przysłowia modulują świat* Jana Kajfosa (s. 87–93), *Srpska paremiografija* Zlata Bojović (s. 95–100), *Pranostiky v polštině a slovenčine* Marty Pančíkové (s. 101–106), *Parémie se zooapelativem jako základovým slovem v češtině a polštině* Evy Mrhačové (s. 107–115), *Паремієні одиниці на позначення рис характеру людини (в українській та чеській мовах)* Лілії Назаренко, Ольги Паламарчук (s. 117–122), *Srovnávací analýza českých a ukrajinských frazeologizmů (materiální kultura)* Vladimíra Wernischa (s. 123–126), *»Mądrej głowie dość dwie słowie«*. *O morfologických archaismech v polských parémiích* Romana Madeckiego (s. 127–134), *Frazeologie a idiomatika jako zdroj aktualizace v žurnalistickém a reklamním diskursu* Hany Srpové (s. 135–142), *Frazémy v slanzích* Marceli Grygerkovej

(s. 143–147), *Frazeologizmy jako problém překladatelský* Milana Hrdličky (s. 149–154), *Былинная фразеология. Фраземы о вежестве* Илji Лемеškina (s. 155–160), *Slezská přísloví a jejich vztach ke sbírce F. L. Čelakovského* Marty Šrámkové (s. 161–164), *Constant von Wurzbach jako badacz przysłów i frazeologizmów polskich* Stanisława Prędoty (s. 165–169), *Próba typologii »Zapisków starucha«* Aleksandra Fredry Ireny Jokiel (s. 171–180), *Karel Čapek o mądrości ludowej w przysłowach* Zofii Matyskovej (s. 181–184), *Паремия фольклорных текстов в аспекте изучения языковой концентрации: на материале белорусского, словацкого и других славянских языков* Виктории М. Ляшук (s. 185–188), *Uplatnění a funkce parémií ve vyučování českého jazyka* Naděždy Kvítkové (s. 189–193), *Parémia – súčasť obsahu vyučovacích hodín ruského jazyka na Fakulte prírodných vied žilinskej University v žiline* Alžbety Košíkovej (s. 195–197), *K volbě hymnů »Denní modlitby církve«* Michaeli Lašt'ovičkové (s. 199–204).

České, polské a slovenské jazykové a literární souvislosti. Sborník referatů z mezinárodního odborného semináře uspořádaného u příležitosti sedmdesátin prof. PhDr. Edvarda Lotka, CSc., na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci dne 20. února 2002, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003, 248 s., ISBN 80–244–0628–4, ISSN 0231–634X.

Tom został podzielony na sześć części. W części pierwszej zatytułowanej *Plenární zasedání* znalazły się artykuły omawiające postać Jubilata: *Profesor Lotko a lingvistika* Karla Hádka (s. 13–15), *Lingwistyka konfrontatywna w dorobku badawczym profesora Edwarda Lotki* Roberta Mrózka (s. 17–21), *K územní distribuci a etymologii výrazů pro ptáka druhu ciconia v severoslovanských jazycích* Miroslava Komárka (s. 23–25), *Zradné slová v blízkých jazykoch* Marty Pančíkové (s. 27–31), *O jazykových proměnách současné polské prózy* Marii Sobotkové (s. 33–47), *Podíl Slezanů na počátcích Olomoucké univerzity* Jiřího Fialy (s. 49–49). Część druga zatytułowana *Čeština a polština v konfrontaci* zawiera następujące referaty: *W kwestii bilingwizmu na czesko-polskim pograniczu językowym* Jiřího Damborskiego (s. 63–67), *Czesko-polska dwujęzyczność a interferencja (słownictwo potoczne)* Ireny Bogoczowej (s. 69–74), *Hypokoristické podoby rodných jmen v současné češtině a polštině* Svato-pluka Pastyřika (s. 75–78), *Dvě poznámky ke zrádným slovům v polštině a češtině* Josefa Jodasa (s. 79–82), *Zrádná slova v česko-polské pedagogické terminologii* Heleny Jodasové (s. 83–88), *Czesko-polskie frazeologiczne pułapki językowe* Teresy Zofii Orłós (s. 89–91).

Na część trzecią – *Synchronní pohled na jazyk a řeč* – składają się prace: *Metody rekonstrukce jazykového obrazu světa* Mieczysława Balowskiego (s. 95–101), *Rétorika a řečové akty* Milady Hirschové (s. 103–109), *Je společný evropský referenční rámec ohlasem Jana Amose Komenského?* Marii Hádkové (s. 111–115), *Typy zpráv v žurnalistice* Jaroslava Bartoška (s. 117–124), *»Serio modnie satyrycznie«*, czyli

o polskich sms-ach Dariusza Tkaczewskiego (s. 125–135), *Prof. Jan Šabršula a jeho obecné lingvistické práce* Jana Holeša (s. 137–143).

Kolejna część jest zatytułowana *Otázky lexikálního plánu*. Znajdują się w niej artykuły: *Plurál v pomístních jménech (na materiálu ze Slezska)* Rudolfa Šrámk (s. 147–151), *Česká, polská a slovenská příjmení s negací* Evy Mrhačové (s. 153–159), *Složená hybridní substantiva s prvním členem »video-« v současné češtině* Patrika Mittera (s. 161–163), *K proměnám slootovorného systému polštiny* Ivany Dobrotovej (s. 165–170), *Pojmenování barev jako prostředek vyjadřování subjektivních postojů* Ivany Kolářové (s. 171–174).

Piątą część – *Jazykové a literární souvislosti* – wypełniają prace: *Grafický systém charvátské hlaholice a fonologický systém češtiny přelomu 14. a 15. století* Evy Pallasovej (s. 177–181), *K názorům na nejstarší fázi cyrilometodějských vlivů v Polsku* Heleny Bauerové (s. 183–187), *Sémantické konotace lexému »zémia« v jazyce Óndry Ľysohorského* Grażyny Balowskiej (s. 189–194), *Príznačné jazykové tendence a motiv metajazyka v českých antiutopiích 80. let minulého století* Petra Hrtánka (s. 195–200), *»Rajski ogródeczek« Jana Arndta w tłumaczeniu Samuela Ludwika Zasadiusa* Jany Raclavskiej (s. 201–204), *K bohemistické konferenci ve Wal-brzychu* Jaroslava Hubáčka (s. 205–207).

Tom zamyka część zatytułowana *Postery*, w której znajdują się artykuły: *Speciální slovník češtiny pro cizince* Boženy Bednaříkové, Lucii Korbélyiovej i Gabrieli Pleski (s. 211–216), *Ukázka slovenských a polských církevních slangismů* Marceli Grygerkové (s. 217–220), *Přepínání kódů v česko-americké jazykové komunitě* Veroniki Zavřelové (s. 221–222), *Vývojové tendence v komunikaci Čechů a Slováků po rozdělení ČSFR* Květoslavy Musilové (s. 223–229) i *K názvům českých a slovenských rockových skupin* Miloša Mlčocha (s. 231–235).

Jako uzupełnienie tomu dołączono spis prac Edwarda Lotki.

**Dobrava Moldanová, Česká literatura období avantgardy (1918–1945),
Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem,
Ústí nad Labem 2002, 128 s., ISBN 80–7044–453–3.**

Jest to kolejny skrypt dla studentów filologii czeskiej, będący w zamierzeniu Autorki kontynuacją wcześniejszej pracy *Česká literatura v období modernismu (1895–1918)*. Tym samym D. Moldanová stworzyła cykl wykładów o nowych prądach w literaturze czeskiej, ważnych przede wszystkim ze względu na wyjście z okresu odrodzenia narodowego i nawiązanie do prądów i nurtów w literaturze światowej. Autorka odwołuje się w swej pracy do wielu prac czeskich historyków literatury, dotyczących omawianego przez D. Moldanová okresu. Po każdym rozdziale znajduje się wybrana bibliografia, będąca jednocześnie niejako vademecum omawianego częściowego problemu w literaturze czeskiej.

**Янко Бъваров, Чешкият език в славянски контекст, Университетско
Издателство Св. Климент Охридски, София 1996, 228 s.**

Praca zawiera wybrane artykuły Autora napisane na przestrzeni ostatnich 25 lat parcy naukowej. Zostały one podzielone na pięć części oznaczonych cyframi rzymskimi. Pierwsza zawiera artykuły dotyczące składni, szyku wyrazów, dynamiki zmian we współczesnym języku czeskim i bułgarskim oraz bułgarskich ekwiwalentów wybranych czeskich wskaźników zespolenia. Część druga została poświęcona teorii i praktyce przekładu ze szczególnym uwzględnieniem tłumaczeń dzieł Karola Čapka i czeskich filmów. Kolejna część opisuje problemy z transkrypcją czeskich i słowackich nazw własnych. Czwartą część wypełniają artykuły omawiające postaci czeskich lingwistów: Josefa Dobrovského, Josefa Jungmanna, Jana Gebauera, Emila Smetanki, Václava Ertla, Antonína Frinty, Bohuslava Havránka, Romana Mrázka, Jaroslava Poraka.

Książkę zamyka pięć artykułów poświęconych bohemistyce językoznawczej na Sofijskim Uniwersytecie. Autor omawia w nich rozwój językoznawczej komparatyki czesko-bułgarskiej, jej problemy i perspektywy, a także podaje obszerną bibliografię czesko-bułgarskiej i bułgarsko-czeskiej komparatystyki lingwistycznej.